

Bojan Borstner

Kotlje na Koroškem

ARGUMENT IN ZMOTA¹

D: Praviš, da imaš psa.

C: Da, pristrčnega.

D: In on ima mladiče.

C: Da, in zelo so mu podobni.

D: In pes je njihov oče.

C: Da, zagotovo sem videl njega in mater mladičev prihajati skupaj.

D: In on ni tvoj.

C: Zagotovo je.

D: Potem je on oče in je tvoj, torej je on tvoj oče in mladiči so tvoji bratje (Platon, *Euthydemus*).

Dialog, ki smo ga zapisali, je videti zelo čuden — celo smešen. Večina med nami bi ga kratko malo zavrгла. Toda pogledjmo si še argument, ki ima enako gramatično obliko:

Muri je pes.

Muri je tvoj.

Torej, Muri je tvoj pes.

V tem primeru bi večina ljudi brez pomislekov sprejela ta drugi argument. Zato si najprej oglejmo še en argument:

100 cm = 1 m

25 cm = 1/4 m

$(5)^2 = (1/2)^2$

Torej je 5 cm = 1/2 m

Kaj pa sedaj? Najbolj običajen odgovor bi bil:

Zakaj se sploh igraš z nami? Taki primeri so vendar otročji in niso primerni za nas.

Najprej si pogledjmo, kaj pomeni lastnost »otročji«. Ne zanima nas pomen, ki ga lahko najdemo v različnih psiholoških priročnikih, ampak vsakdanji pomen, ki ga lahko ugotovimo v pogovoru. Tako imamo vsaj dve možni interpretaciji:

(a) »otročji« (in vse možne oblike) pomeni bistveno lastnost, po kateri ločimo ljudi med seboj in jih lahko razvrstimo v dve skupini (odrasli — otroci);

¹ Ta prispevek predstavlja nadaljevanje tekstov *Filozofirajmo z njimi* (Otrok in knjiga, št. 23-24, str. 124—130), in *Smejim se, torej sem* — ali filozofija za najmlajše (Otrok in knjiga, št. 26, str. 64—70).

(b) »otročji« pomeni enostaven, lahek. Zgornji primeri bi naj bili tako enostavni, da je sploh neprimerno, da jih rešujejo odrasli. Vendar se moramo vprašati: Ali je to res? Ali odrasli res razumejo te primere, ali pa se morda zgolj pretvarjajo, ker jih je sram priznati, da bi morali reševati nekatere probleme tako, kot jih rešujejo otroci.

Preden odgovorimo na zgornjo dilemo, moramo pojasniti nekaj osnovnih pojmov,² s katerimi se srečujemo takrat, ko poskušamo argumentirati — utemeljiti naše sklepanje. Najprej se moramo vprašati, ali je že vsako izražanje mnenja, prepričanja argumentiranje? Seveda ni. Ločiti moramo med mnenjem in argumentom.³

Mnenje — prikaz lastnosti, stanja česa glede na lastno vedenje, poznavanje⁴ — izražamo, ne da bi hkrati morali pojasniti razloge za to. Najlažje bomo to ponažorili s primerom:

Jakec: Moj avtomobil je najhitrejši.

Mihec: Moj pa je najlepši.

Jakec prijatelju Mihcu ni povedal, zakaj trdi, da je njegov avtomobil najhitrejši, ampak je preprosto izrekel mnenje o njem. Enako velja za Mihčevo izjavo. Šele takrat, ko bi prijatelja hotela primerjati avtomobila glede na eno samo lastnost, bi prišli do situacije, kjer bi morala utemeljevati svoje izjave s pomočjo razlogov za in proti trditvi. Takrat, kadar imamo ljudje različna mnenja o določenem področju, se pokaže potreba po razvrščanju naših mnenj na osnovi razlogov, ki jih utemeljujejo — s tem pa že zapuščamo področje mnenja in prehajamo na področje agumenta. Ugotovili smo, da je mnenje naravni začetek za izgrajevanje argumenta, vendar se s tem značilnosti mnenja nikakor ne izčrpajo. Dodati moramo vsaj nekaj značilnih primerov, ki nam bodo pokazali, kdaj mnenje res predstavlja začetek argumentiranja in kdaj ne.

Jakec: Prijatelji bi si naj med sabo delili stvari, ki jih imajo najrajši. Mihec mi vedno posodi rdeč avtomobil, za katerega pravi, da je najlepši. Če bi Mihec dobil novo kolo, bi se z njim vozila oba.

Mihec: Najhitrejši je tisti avtomobil, ki lahko prehití vse druge avtomobile. Če bi Jakec dobil tak avtomobil, potem bi mi ga posodil.

Razčlenimo najprej Jakčev primer. Njegovo prvo mnenje je, da si ljudje, ki so prijatelji, med sabo delijo stvari, ki jih imajo najrajši. Nato izrazi drugo mnenje, ki je podgrajeno z ugotovitvijo, da mu Mihec vedno posodi rdeč avtomobil, da če bi Mihec dobil novo kolo, potem bi se z njim vozila oba. Jakčevi mnenji imata tipično strukturo — sta usmerjeni k določenemu cilju (namenu) in hkrati ni težko ugotoviti, kaj je njun namen — da pove drugim, da je Mihec njegov prijatelj. Jakčevo mnenje je racionalno, ker nam daje razloge zanj.

Poglejmo sedaj še drugi primer. Tudi tu imamo dve mnenji — prvo o tem, kateri avtomobil lahko imenujemo najhitrejši; drugo o tem, kaj bi Jakec storil, če bi imel tak avtomobil. V tem primeru ne moremo govoriti o značilni strukturi —

² Pri pojasnjevanju osnovnih pojmov in relacij med njimi smo uporabljali knjige: Jerman F., *Logika za mlade*, Ljubljana 1979; Johnson R. H. — J. A. Blair, *Logical Self-defense*, McGraw Hill 1983; Newton-Smith W. H., *Logic*, London 1985; Flew A., *Thinking about thinking*, Flamingo 1985.

³ V pogovoru navadno ne ločujemo mnenja in argumenta, ampak samo različne oblike mnenj med seboj. Tak pristop upošteva različno stopnjo podkrepjenosti (utemeljenosti) posameznih mnenj.

⁴ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana 1975, stran 806.

ker mnenji nikakor nimata jasne naperjenosti (njun namen ni razviden). Na drugi strani pa bi tudi težko trdili, da nam je Mihec dal razloge za to, da sprejmemo njegovo mnenje.

Analizi teh primerov lahko strnemo: iz Jakčevega mnenja je možno izluščiti argument, v Mihčevem primeru pa to ni možno.

Kaj pa je argument? Argument — dokazni razlog (v podkrepitev trditve)⁵ — predstavlja posebno povezavo več trditev. Njihov namen je postopek, ki bi naj zagotovil, da takrat, ko sprejmemo določeno trditev, moramo sprejeti tudi tisto, kar iz nje izhaja. Že od Aristotela naprej se trditve, ki jih srečujemo v argumentu, predstavljajo v obliki povezave premis in sklepa (zaključka).

Vzemimo klasičen vzorec za zgradbo argumenta:

Sokrat je človek.

Vsi ljudje so smrtni.

Torej, Sokrat je smrten.

Prvi dve trditvi (Sokrat je človek; Vsi ljudje so smrtni) sta premisi, tretja trditev pa je sklep, ki izhaja iz prvih dveh.⁶ V premisah je vsebovan razlog, zakaj naj bi sprejeli sklep (racionalnost sklepanja).

Če se sedaj vrnemo k Jakčevemu in Mihčevemu mnenju, potem lahko rečemo, da je prvo mnenje proto-argumentativno,⁷ drugo pa je »čisto« mnenje.

Ko smo do sedaj govorili o argumentu, smo vedno poudarjali dve značilnosti: tipično strukturo (premise in sklep, ki sledi iz premis) in racionalnost (argument nas poskuša prepričati na osnovi razlogov). Toda v vsakdanjem življenju zelo redko srečujemo argumente, ki bi imeli ti posebnosti vedno v celoti prisotni ali pa razvidni. Zato moramo analizirati tudi možnosti, ko (predvsem v tipični strukturi) manjkajo nekateri elementi. Težavo nam povzroča predvsem ugotovitev, da ljudje običajno uporabljamo argument znotraj nekega širšega konteksta komuniciranja, ne da bi takrat, ko začnemo sklepati (ko gradimo argument), sogovorniku na kakršenkoli način to tudi povedali (ga opozorili). Kako lahko v taki situaciji reagiramo. Najprej se moramo vprašati:

(I) ali je v sogovorčevem sporočilu sploh kak argument;

(II) če je argument vključen, kakšni so njegovi sestavni deli.

⁵ Verbinc F., *Slovar tujk*, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1982⁷, stran 63.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, stran 61: argument — kar utemeljuje, podpira kako trditev; razlog, dokaz.

⁶ V logiki se premisi označujeta kot antecedensa, sklep pa je konsekvens. Premisi lahko ločimo po obsegu vsebine na višjo in nižjo premiso (višja premisa je tista, ki je splošnejša — v našem primeru je to druga premisa Vsi ljudje so smrtni). Pri tem pa obstaja tudi možnost, da imamo samo eno premiso. V tem primeru govorimo o neposrednem sklepanju, ki pa je za mnoge logike zgolj transformacija premise (ali pa operacija s premiso). Kadar pa imamo v antecedensu dve premisi, potem govorimo o posrednem sklepanju.

⁷ Proto-argumentativno je tisto mnenje, ki ima tipično strukturo, ki je podobna strukturi argumenta, čeprav to ni nujno evidentno. Istočasno pa je tudi racionalno v svojem prizadevanju, da nas prepriča — daje razloge, zakaj naj bi sprejeli določeno trditev, ki je sestavni del mnenja. To je zelo pomembno, ker poznamo še druge oblike, ki bi naj zagotavljale sprejemljivost mnenja. Te druge oblike ne izhajajo iz moči argumenta (razlogov), ampak iz argumenta moči: Verjemi, ker to trdim jaz; argumenta strahu: Verjemi, če ne boš ...; psihološkega argumenta: Izgledaš tako razgledan; kako potem ne moreš verjeti, da ...; in še mnogi drugi. Ko delimo metode, s katerimi poskušamo doseči, da drugi sprejmejo naše mnenje, na racionalne in neracionalne, s tem ne zanikamo legitimnosti slednjih v specifičnih situacijah (če bomo poskušali prepričati triletnega otroka, naj ne prijemlje vroče posode, bomo morali uporabiti določeno kombinacijo moči in strahu, da bomo dosegli želeni cilj).

Morda se kaže tak predlog, ki deli dva sočasna procesa analize na dve časovno ločeni potezi, čuden, vendar je naš namen, da s tem opozorimo na nekatere značilnosti v strukturi argumenta.

Začnimo s prvo potezo. Kako lahko ugotovimo, da je argument prisoten? V različnih učbenikih logike lahko najdemo več predlogov, vendar je vsem skupno:

— v sporočilu (tekstu) poskušajte ugotoviti govorčevo (piščevo) *namero* (intenco);⁸

— v sporočilu poskušajte ugotoviti, ali so prisotni *tekstni pokazatelji* (indikatorji), ki bi nam omogočali prepoznavanje argumenta.

Ločimo dve vrsti tekstnih pokazateljev:

(a) pokazatelj premise,

(b) pokazatelj sklepa.⁹

Toda tudi tekstni pokazatelji sami pogosto niso dovolj. Upoštevati moramo tudi *kontekst*, v katerem nastopa določeno sporočilo (tekst). Pri tem lahko naredimo (vsaj v povprečju to drži) nekakšno vnaprejšnjo selekcijo med sporočili — v nekaterih ne bomo pričakovali argumentov, v drugih pa jih bomo.¹⁰ Taka vnaprejšnja delitev sicer ni vedno zanesljiva, vendar nam omogoča, da vsaj na začetku lažje usmerjamo našo pozornost.

Dodatni pripomoček v analizi sporočila pa je pogostokrat tudi *notranja logična struktura*.¹¹ Če tako uspemo rekonstruirati argument, se nam lahko prime-ri, da ugotovimo, da je tak argument logično slabo formuliran. Zato ga hočemo kratko malo zavreči — avtorju ne želimo pripisati dejstva, da je nameraval uporabiti logično »slab« argument. To je normalna reakcija, vendar le do takrat, ko ugotovimo v analizi, da nimamo drugega izhoda.

Ostala nam je še ena značilnost, ki jo zelo radi zanemarimo, ko analiziramo sporočilo (tekst) — *princip dobrotelčnosti* (principle of charity). Ko govorimo o logični analizi določenega sporočila (teksta), ne smemo pozabiti, da ima logika vedno tudi etično razsežnost. Pri tem mislimo predvsem na to, da predstavlja argument določeno ekstenzijo osebe, ki ga uporablja. Zato moramo takrat, ko analiziramo določen argument, ravno tako upoštevati etična pravila, ki jih uporabljamo v analizi osebe. Osnovno etično pravilo, ki ga moramo upoštevati, je:

Analizirajmo — upoštevajmo — argument, ki ga je določena oseba uporabila, pošteno, pravično. Princip dobrotelčnosti nas zavezuje, da v procesu logične interpretacije iščemo vedno najbolj primerno pojasnitev sporočila (teksta) — pojasnitev, ki je skladna z evidenco, ki jo posedujemo.¹²

⁸ Na žalost moramo priznati, da so sporočila (teksti), kjer so intence jasno izražene, zelo redka. Takrat, kadar pa so prisotne, imajo eno od naslednjih oblik: moj argument za to pozicijo je ...; pravkar sem predstavil razloge za tak pogled ...; če strnem dosedanje razprave, potem sledi, da ...

⁹ Nekaj značilnih pokazateljev sklepa smo omenili že prej. Sedaj bi dodali še: v skladu z; sledi, da ...; kot posledica tega ... Glavni pokazatelji premise so: torej, če ...; ker ...; če velja ...; vzemimo, da ...

¹⁰ Argumente pričakujemo v sporočilih (tekstih), kot so: sodbe na sodiščih, predlogi za nove zakone (osnutke), razprave v skupščini o različnih vprašanjih, referati na znanstvenih srečanjih, članki v znanstvenih časopisih, ... medtem ko bi na primer v zbirki lirskih pesmi, *Kaju* (časopis), reklamah na televiziji, ... tega ne pričakovali.

¹¹ Notranja logična struktura nam pokaže, ali so določeni stavki, za katere menimo, da so sestavni deli argumenta, taki, da podpirajo (podkrepijo) druge; ali jih sploh lahko povežemo v smiselno strukturo, ki bi naj predstavljala argument.

¹² Analiziramo določeno sporočilo. V interpretaciji imamo dve možnosti: trdimo, da vsebuje argument (čeprav smo pri tem prepričani, da je tak argument neumen), ali pa trdimo, da ne vsebuje argumenta ampak nekaj drugega (humor). Princip dobrotelčnosti nas zavezuje, da izberemo drugo možnost.

Če vse to upoštevamo, potem bo sporočilo (tekst), ki ga analiziramo, možno razvrstiti v enega od petih modelov:

(I) sporočilo daje dober argument; ničesar ni v kontekstu, kar bi nasprotovalo taki interpretaciji; torej ga lahko obravnavamo kot argument;

(II) sporočilo daje argument, za katerega se vidi iz konteksta avtorjeva namera, vendar to ni logično dober argument. V tem primeru se moramo odločiti med dvema možnostima:

(a) avtor ni nameraval sklepati (argumentirati). Tako tudi ni mogel sklepati v nasprotju z logičnimi pravili, toda potem je zelo težko določiti, kaj je sploh nameraval;

(b) avtor je nameraval sklepati (argumentirati). Sedaj imamo utemeljeno interpretacijo avtorjeve namere, vendar za ceno, da je njegovo sklepanje logično slabo;

(III) sporočilo daje argument, ki pa je logično slab. Hkrati pa obstaja še alternativna interpretacija, ki temelji na kontekstu. Iz tega sledi, da to ni argument, ampak nekaj drugega: šala, zgolj mnenje, ...;

(IV) sporočilo je konstruirano tako, da bi lahko dajalo delni argument, ali pa da bi se gibalo v smeri argumenta. Tudi na osnovi konteksta vidimo, da je boljša interpretacija, ki upošteva argumentiranje kot osnovno značilnost sporočila. Toda problem je v tem, da je »argument« tako nedoločno formuliran, da bi rekonstrukcija morala upoštevati določene namige, ki bi jih dal sam avtor. Taka rekonstrukcija bi bila pravzaprav konstrukcija argumenta. Zato tako sporočilo ne daje argumenta, ampak le mnenje;

(V) sporočilo je neargumentativno.

Preden gremo v analizi argumenta korak naprej, moramo še osvetliti razliko med pojasnitvijo in argumentacijo. *Pojasnitev* sporočila je postopek, s katerim poskušamo narediti samo sporočilo razumljivo. Pri tem moramo poiskati vzroke dogajanj, njihove izvore, dati moramo pomene, ... *Argumentacija* pa je postopek, s katerim poskušamo dati razloge za sprejetje (zavračanje) nekega sklepa. Težavo nam povzroča dejstvo, da je lahko argument del pojasnitve in na drugi strani, da je pojasnitev lahko del argumenta. Vendar to ne more biti razlog, da bi jih lahko zamenjavali med seboj, ker sta v principu to dva, glede na namen ločena postopka.

Tako, prišli smo do spoznanja, da nam sporočilo (tekst) daje argument. Moramo ga le še rekonstruirati. Kako je to možno? Najprej moramo poiskati trditev, ki jo avtor izraža. V nekaterih primerih to ni enostavno, ker sklep (trditev) sploh ni eksplicitno izražen, ampak ga moramo šele izpeljati iz konteksta in namere sporočila. Pri tem ne smemo zanemariti principa dobrodelnosti, ki smo ga že prej pojasnili. Seveda pa situacija, ko manjka sklep, ni edina situacija, ko nimamo popolnega argumenta. Celo več — v vsakdanjem življenju imamo zelo malo čistih primerov argumentov.

Največkrat manjka premisa (ali ena od premis). Poglejmo primer:

Pravljice ne vsebujejo matematičnih formul.

Janko in Metka je pravljica.

Torej, ne pričakujte matematičnih formul v njej. V določenem sporočilu imamo lahko samo eno od premis in sklep, ali pa obe premisi, vendar sklep ni ekspliciran. Zato moramo biti v procesu rekonstrukcije pozorni na take možnosti.

Ko smo identificirali trditev (sklep), moramo ugotoviti še razloge (premise), ki nam jih avtor ponuja zato, da bi sprejeli njegovo trditev. Če ugotovimo, da v sporočilu (in njegovem kontekstu) niso prisotni razlogi (premise) za potrditev

sklepa, potem nimamo opravka z argumentom ampak zgolj z mnenjem. Če pa so prisotni, potem jih analiziramo — ugotavljamo njihove medsebojne povezave, kar nam omogoča, da spoznamo, ali res podpirajo sklep ali ne.

Argument smo (re)konstruirali, toda ali sedaj vemo, da je veljaven in resničen? *Veljavnost* argumenta se določa v skladu z odnosom med premisami in sklepom — argument je veljaven takrat, kadar ima lastnost, da če so resnične premise, je potem resničen tudi sklep. Ta lastnost je pomembna zato, ker si s tem zagotovimo, da nas takrat, kadar imamo veljavne (resnične) razloge, sklepanje (argumentiranje) ne bo vodilo do zmote, napake. Vendar to ne pomeni, da ni možno imeti argumenta, ki temelji na neresničnih premisah in je veljaven:

Vse krave, in samo krave, so črne.

Petra je krava.

Torej, Petra je črna.

Imamo argument, ki je veljaven, čeprav so nekateri njegovi sestavni deli neresnični.¹³ Zato moramo k opredelitvi veljavnosti dodati še eno lastnost: veljavnost argumenta je določena na osnovi logičnih — formalnih relacij med premisami in sklepi in ne na osnovi vsebinskih — pomenskih relacij.

Skoraj vsak, ki poje dve tablici čokolade na dan, ima gnile zobe.

Jakec poje tri tablice čokolade na dan že sedem let.

Torej, Jakec ima gnile zobe.

V tem primeru imamo argument, ki ima resnične premise, vendar sklep ne sledi nujno iz premis — je neveljaven, čeprav je v tem konkretnem primeru celo resničen.¹⁴

Do sedaj smo prikazali nekatere najbistvenejše poteze (re)konstrukcije argumentov v določenem sporočilu. Ostalo nam je samo še vprašanje: kateri argumenti so dobri (slabi)?

Argument je logično dober takrat, kadar zadovoljuje naslednje tri pogoje:

(I) premise morajo biti ustrezne v odnosu do sklepa (trditve);

(II) premise morajo zagotavljati zadostno podporo za sklep;

(III) premise morajo biti sprejemljive.¹⁵

Če povežemo vsa ta spoznanja, potem lahko začnemo odgovarjati na začetno vprašanje: Ali so primeri, ki smo jih navedli, res otroški? Odgovor je jasen — ne.

¹³ Ko govorimo o resničnosti, mislimo tu na klasično teorijo resnice, ki jo je zastopal že Aristotel: resnica je v ujemanju stvarnosti in mišljenja. V primeru črnih krav in Petre lahko tako ugotovimo: višja (splošna) premisa je neresnična, ker niso vse krave črne in niti ni samo krave črne; nižja (posebna) premisa je neresnična, ker je Petra deklica; resničen pa je sklep, ker Petra ima črne lase — torej je črna.

¹⁴ Če izhajamo zgolj iz premis, potem bi imeli več možnosti:

a) Jakec ima zobe;

b) Jakec nima zob.

Če velja (a), potem imamo znova dve možnosti:

(I) Jakec ima zdrave zobe;

(II) Jakec ima gnile zobe.

Pri tem smo zanemarili možnost, da se trditev (I) lahko nanaša zgolj na nekaj zob (ki so zdravi) in je hkrati popolnoma upravičena trditev, da ima Jakec gnile zobe (vsaj nekaj zob je gnilih). Vidimo, da je veljavnost argumenta res povezana z njegovo logično formo in ne z vsebino.

¹⁵ V skladu s temi tremi pogoji lahko tudi klasificiramo nekatere glavne skupine slabih argumentov:

(I) argumenti, ki vsebujejo irelevantne premise v odnosu do sklepa;

(II) argumenti, ki vsebujejo prenatgljene sklepe — premise ne podkrepijo v zadostni meri sklepov;

(III) argumenti, ki vsebujejo vprašljive premise.

Ti problemi se samo zdijo otroški in zato jih prevečkrat zanemarjamo, kar ima lahko v kontekstu družbene (in osebne) komunikacije nevarne posledice.

Zato smo poskušali ugotoviti, kako bodo otroci reagirali na primere, ki so bili videti tako otročki, lahki. Razdelili smo jih v dve skupini.¹⁶ Prvi skupini smo najprej pojasnili osnovne značilnosti argumentov, njihovo zgradbo, veljavnost, notranje odnose med premisami in sklepom, možnosti za odkrivanje argumentov v sporočilu, tipične napake pri izgrajevanju, ... Za to smo porabili štiri šolske ure. Pri razlagi smo izhajali iz načela, da je možno to dokaj formalno in logično precej zahtevno snov približati otrokom le, če jim neprestano dajemo dovolj zanimive primere. Osnovne poteze primerov smo povzeli po delih M. Lipmana in sodelavcev,¹⁷ vendar smo jih prilagodili posebnostim našega okolja.¹⁸

Nato smo obema skupinama predstavili Platonov dialog in hkrati tudi argument Muri s pomočjo vzporedne sheme, ki bi naj otrokom olajšala spoznavanje:

Pes je oče. Muri je pes.

Pes je tvoj. Muri je tvoj.

Torej, pes je tvoj oče. Torej, Muri je tvoj pes.

Pri tem smo najprej obema skupinama pokazali samo levo stran sheme. Na vprašanje: Ali sprejemate to »zgodbico«? je velika večina otrok obeh skupin odgovorila z ne.¹⁹ Toda naslednje vprašanje: Zakaj vas »zgodbica« ni prepričala? je že pokazalo pomembne razlike.²⁰ Vsi člani druge skupine, ki so na prvo vprašanje odgovorili z ne (23), so svoje zavračanje argumentirali s trditvijo, da pes ne more biti človekov (moj) oče. V prvi skupini pa so odgovori variirali:

(a) ta zgodbica, čeprav se zdi kot argument, sploh ni argument (20 odgovorov);

(b) zgodbica vsebuje slab argument (4 odgovori).

Ko smo tiste, ki so se opredelili za (a), vprašali, kakšne razloge lahko navedejo za tak odgovor, jih je 17 odgovorilo, da med prvo in drugo premiso ni nikakršne logične zveze, tako da potem sklep ne more (nujno) slediti iz premis. Tisti pa, ki so se opredelili za (b²¹), so navajali predvsem razloge, kot so: prva premisa je irelevantna, argument je smešen, ker zamenjuje območje, na katerega se nanašajo posamezni izrazi.

¹⁶ V skupinah je bilo po petindvajset učencev. Skupini sta bili na osnovi podatkov iz testov za novince enako sposobni glede na reševanje problemov.

¹⁷ Lipman M. in T. Smith, *Pixie*, New York 1981;

Lipman M. in A. Sharp, *Manual Looking for Meaning*, New York 1982;

Matthews G. B., *Philosophy and the Young Child*, Harvard 1980;

Matthews G. B., *Dialogues with Children*, Harvard 1984.

¹⁸ O samih primerih, njihovi vlogi in možnostih različnih uporab bomo razpravljali v posebnem prispevku.

¹⁹ Razlika med skupinama pri tem odgovoru je bila minimalna: v prvi skupini je bilo negativnih odgovorov 24, v drugi pa 23.

²⁰ Ko govorimo o pomembnih razlikah, se zavedamo, da bi nas znanstveniki, ki se ukvarjajo s statistiko in še posebej s teorijo verjetnosti (velikih števil), vsekakor podučili, da tak izbor, kot smo ga imeli mi, ni relevanten in je zato nesmiselno govoriti o pomembnih razlikah. S tem se načeloma strinjamo, vendar moramo v zagovor dodati dvoje:

(I) v sedanji fazi eksperimenta nismo imeli na voljo večjega vzorca, ker nismo uspeli pridobiti več učiteljic tretjih razredov zanj;

(II) rezultati, do katerih smo prišli, se ne razlikujejo od rezultatov podobnih eksperimentov, ki so jih delali Matthew Lipman s sodelavci v ZDA in Dolores Kummer-Janoska ter Daniela G. Camhy v Gradcu (Avstrija).

²¹ Tudi preostali trije, ki so se odločili za (a), so v podkrepitev svojega odgovora navedli razloge, ki jih lahko prištevamo k tipičnim pokazateljem slabega argumenta.

Do veliko večje razlike pa je prišlo pri odgovorih, ko smo otrokom pokazali tudi desno stran sheme (Muri). Spremembo je pogojevalo dejstvo, da je desni argument veljaven — dober in da lahko ima vlogo tipičnega vzorca. Sedaj je 16 članov druge skupine na prvo vprašanje odgovorilo: ne vem, ali bi to sprejel ali ne. Ta neodločenost je bila pogojena s spoznanjem, da je sklepanje v obeh primerih enako, in če velja v enem, potem bi moralo veljati tudi v drugem primeru. Toda hkrati so se zavedali dejstva, da pes ne more biti človekov (moj) oče. Pri prvi skupini se odgovori niso pomembno razlikovali — 23 jih je odgovorilo z ne na prvo vprašanje.

Otrokom smo predstavili še en »argument«, ki ima korenine v našem idealiziranem prikazovanju NOB v nižjih razredih (in še kje drugje) osnovne šole.

Nemci so hudobni.

Hans je Nemec.

Torej, Hans je hudoben.

Skupinama smo zastavili vprašanje: ali sprejemate sklep? V prvi skupini je bilo 23 odgovorov ne, v drugi pa je takih odgovorov bilo le 6. Ko smo tiste iz prve skupine, ki so odgovorili na prvo vprašanje z ne, nato povprašali po razlogih za to, smo dobili odgovor: v prvi premisi ni povedano, ali velja lastnost biti hudoben za vse Nemce ali samo za nekatere (za tiste, ki so bili naši okupatorji). Pri splošnih trditvah je običajno tako, da se lastnosti, ki veljajo le za del, posplošijo na celoto. Zato ta sklep ne sledi iz premis.²² Člani druge skupine, ki so na prvo vprašanje odgovorili z da, so to podkrepili z razlogom, da tako vemo, da so Nemci hudobni in potem ni potrebno dvomiti o tem, da je Hans hudoben.

Menim, da so ti delni rezultati dovolj prepričljivi, da lahko naše razmišljanje sklenemo z ugotovitvijo: argumentiranja se je potrebno učiti že zelo zgodaj, če želimo, da bodo ljudje v naši družbi sposobni razmišljanja in delovanja na osnovi utemeljenih razlogov in ne moči (in še česa drugega) samega utemeljitelja.

Summary

ARGUMENT AND ERROR

In this article the author tries to show the signification of teaching argumentation with children for their development into creative and democratic personalities. Such instruction has to be based especially on the use of examples attractive to children which are under-building basic comprehensions the teacher transacts to the pupils about the structure of the argument, about the task of premisses and (close) decision, about the meaning of validity and reality, the possibilities for discovering of the argument and of some typical mistakes.

Prevedla Danuška Trojanović

²² 6 učencev je k temu še dodalo, da pa je kljub vsemu Hans lahko hudoben, kar kaže na to, da so uspešno obvladali lekcijo o veljavnosti in resničnosti argumentiranja.